

Santu 'Asili 'e Monti- Ischeda istòrica e turìstica

Bidda pastorale de sa Trexenta, in sa Sardigna tzentru-meridionale, caraterizadu dae paesàgios bellos, istòria, traditziones antigas, termas romanas e ruinas medievals

S'agatat fatu de su caminu chi dae Senorbì lompeta a Goni, a pees de su monte Pitz'e Pranu, punta prus arta de su territòriu e coladòrgiu intre duos territòrios istòricos, sa Trexenta e su Gerrei. Santu 'Asili est una bidda de milli e 200 abitantes, chi devet su nùmene a su santu piscamu de Antiòchia, chi una comunidade de mòngios gregu-

bizantinos, is basilianos apuntu, aiat intituladu a inghìriu a s'IX-sèculu X unu monastèriu. A fùrriu de issu si fiat agregadu su primu tzentru abitadu de Sanctu Basil de Montis, comente fiat mutidu in su Medioevu.

Su monastèriu fiat naschidu subra is ruinas de termas de època romana (II sèculu d.C.), chi galu oe si podet bìdere, prus che totu is istruturas muràrias e tres piticos ambientes: una càmera tzentrale absidada, partzida in tres partes, una domighedda in ue si podet notare unu afriscu piticu cun su chelu isteddadu, e unu tertzu ambiente chi cunservat su cobertura.

In localidade Pranu Gennas restant rastros fintzas de un'abitadu romanu. Est dàbile chi is termas in edade bizantina siant istadas impreadas siat comente edifitzios monàsticos siat pro reperire materiale pro fàbricos noos, cumpresa s'ex parrochiale, chi fortzis est de su sèculu XII, sa cresiedda de santu Basiliu mannu, in onore de su cale, in sa metade de làmpadas, s'acumprit una de is sagras prus ammajadoras de sa Trexenta. Sa parrochiale noa de santu Pedru apòstolu - patronu tzelebradu in s'agabbu de làmpadas - est istada fraigada intre 1590 e 1700 in s'attuale tzentru istòricu. De su sèculu XII est sa cresiedda dedicada a santu Sebastianu. Pro tzelebrare su màrtire e santu Antoni abate, ambos in sa metade de ghennàrgiu, s'allumant fogorones mannos in pratza. De su 1973 est sa cresiedda de santa Bàrbara, pesada in s'ampru parcu-pinneta de Pitz'e e Pranu, in ue, in su cumintzu de làmpadas, si tzelebrat una professone in onore de sa patrona de is minadores. Difatis in su territòriu ddoe fiat una faina estrativa rica de fluorite e fòssiles e istadu a su mancu dae su II millènniu a.C., comente testimònant vàrios putzos sacros e nuraghes, intre cales s'Ormu de s'Orku. Is paesàgios sunt impreziosidos dae padentes de èlighes e chercos cun unu boscu ricu de cardulinu, intre su padente de Scruzzu, de su Laccheddu e de Riu Conch 'e Moi) e de Sa Grutta de Ninni Piu.

In sa bidda sunt custoidas unas cantas traditziones artisanas, de cales derivant tessutos pregiados traballados cun su telàrgiu antigu e manufatos in linna. Su pastoriu est sa faina printzipale cun produtzione de casu e recotu cun mètodos traditzionales. Fintzas petzas de craba e de berbeghe, pane, duches, comente su turrone de mèndula. A testimoniare sa traditzione pastorale unos cantos antigos cuiles, unu chi est fintzas de s'Otighentos e ativu finas a is annos Setanta de su sèculu XX, e sa sagra de sa berbeghe, in programa in istiu paris cun sa festa pro santu Giuanne Batista, protettore de is pastores. In su cumintzu de freàrgiu est tempus de Sa cursa de sa pudda, cumpetizione intre cadderis, chi s'assimigiat a sa Sartiglia de Aristanis.